

De betekenis van WUB en MUB voor de kwaliteit van het Nederlands universitair onderwijs

Jaap Dronkers, Europees Universitair Instituut bij Florence (Italië).

Collega Verbon geeft een positieve interpretatie aan de WUB voor de kwaliteit van de Nederlandse universiteiten in zijn Forum bijdrage in de Volkskrant van 23 januari 2008. Hij meent dat de WUB heilzaam is geweest voor de kwaliteit van Nederlandse universiteiten. De verklaring daarvoor legt hij bij het breken van de almacht van de hoogleraren. Daardoor werden zij aan concurrentie blootgesteld: je moest niet alleen de juiste (politieke) contacten hebben, maar je moest ook een goede onderzoeker en docent zijn.

Laat ons allerlei niet terzake doende kwalificaties en insinuaties van de schrijver (maffiabazen; PvdA-connecties) ter zijde laten, want de kwaliteit van het bestuur van Nederlandse universiteiten is ten onrechte een verwaarloosd onderwerp. Wij zijn het dus eens dat de WUB de macht van hoogleraren brak. Maar volgens mij werd die macht niet gerelativeerd door de onderling concurrerende wetenschappers (zoals Verbon suggereert), maar door de WUB-besturen en raden, waarin de minder goede onderzoekers en docenten vaak de boventoon zijn gaan voeren. Ik erken dat, vooral vanaf de jaren '80, de concurrentie tussen de wetenschappers met betrekking tot het onderzoek toenam, maar ik leg de oorzaken daarvan elders. Die concurrentie had ten minste drie oorzaken, die echter niets met de WUB te maken hebben. Ten eerste dwongen de bezuinigingen van de jaren '80 universitaire wetenschappers in toenemende mate tot onderlinge concurrentie. Het geld voor onderzoek werd schaarser en er ontstonden allerlei vormen van kwaliteitsmeting (zoals het ontstaan van voorwaardelijke financiering en de oprichting van onderzoeksscholen), waardoor op termijn de kwaliteit toenam. Het verwerven van geld bij NWO werd én een uitweg uit dit geldgebrek én een kwaliteitsindicator bij de schaars wordende vaste aanstellingen. Ten tweede groeide de concurrentie door de omvang van de sterk uitgebreide wetenschappelijke staf, die ongepromoveerd was aangesteld in de jaren '60 en '70. In de jaren 80 was het grootste deel gepromoveerd (of waren in het uitdijende bestuursapparaat terecht gekomen), en zij begonnen een steeds groter wordend beslag te leggen op de inkrimpende onderzoeksmiddelen, waardoor hun onderlinge concurrentie toenam. Ten derde maakte een groot deel van de alfa- en gammawetenschappen een sterke internationalisering door. In deze disciplines werd het belang van internationale presentie en publicaties steeds groter, groeide de onderlinge concurrentie tussen Nederlandse wetenschappers en ook de gemiddelde kwaliteit van het universitair onderzoek in deze disciplines. Van de door Verbon veronderstelde concurrentie tussen universitaire medewerkers ten aanzien van hun onderwijs heb ik nooit veel gemerkt. Onderwijskwaliteit is nog steeds geen doorslaggevend criterium bij aanstellingen, de verplichte didactische vaardigheden voor universitaire docenten nog steeds een wassen neus, etc.

Ik ben met Verbon eens dat de MUB van minister Ritzen de oligarchisering extra stimuleerde, en dat met deze wet het gehele wetenschappelijke personeel de macht over de universiteit verloor. Maar die invoering van de MUB verliep tamelijk geruisloos, zeker in vergelijking met zijn invoering. De WUB besturen en raden werden erdoor weggeblazen zonder noemenswaardige tegenstand. Mijn verklaring voor dit gebrek aan weerstand is dat de oligarchisering van die WUB-besturen en raden al zo ver was voortgeschreden (de wet van Michiels) dat hun legitimiteit bij wetenschappers verdwenen was en dat niemand de WUBse oligarchie wilde verdedigen. Bovendien kwamen de personen, die via de WUB aan de macht waren geraakt, via de MUB nog steviger in het zadel te zitten (de raden van toezicht zijn volstrekt onmachtige en nutteloze lichamen gebleken om de kwaliteit van het universitair bestuur namens de universitaire professionals te bewaken). Ik zie de MUB dus eerder als een 'vervolmaking' van het oligarchisch werk dat de WUB startte, dan als een geheel nieuwe wending aan het universitair bestuur. Maar dat maakt Ritzen niet minder schuldig aan zijn slechte MUB wet.

Uiteraard meen ik niet dat er in de jaren '60 niets moest veranderen aan het universitaire bestuur, zoals Verbon suggereert. Ik maakte de vergelijking met het buitenland alleen om aan te

geven, dat de drastische ingreep van de WUB niet nodig was in het licht van de felheid van de studentenonlusten. Men had kunnen volstaan met een verstandige terugdringen van de macht van hoogleraren ten gunst van hun gepromoveerde medewerkers. In Duitsland en Italië is inderdaad veel te weinig veranderd in de positie van de almachtige hoogleraar. Daardoor de universiteiten in die landen slechter functioneren dan in Nederland, op enkele uitzonderingen na (de Max Planck Instituten in Duitsland en Bocconi en Scuola Normale Superiore in Italië). In mijn vergelijking dacht ik vooral aan de Angelsaksische universiteiten, waarbij de positie van de hoogleraren en hun gepromoveerde medewerkers sterker is gebleven en die nog steeds beter zijn dan de Nederlandse universiteiten.

Ik ben met Verbon eens dat het aandeel van politiek gemotiveerde benoemingen van gewone hoogleraren (benoemd door de universiteiten) is teruggelopen sinds de jaren '60. Dat komt niet door de WUB, maar doordat deze 'politieke' hoogleraren te weinig in huis hebben om de internationale onderzoeksconcurrentie aan te kunnen. Tegelijkertijd is er sinds de jaren '90 een enorme groei van het aandeel 'politiek' gemotiveerde benoemingen van buitengewone hoogleraren (benoemd door de stichtingen, bedrijven, etc). Dat loopt vanaf Balkeneinde tot Leijnse, en bestrijkt het gehele politieke spectrum. Daardoor is het totale aandeel 'politieke' hoogleraren sinds de jaren '60 eerder gegroeid dan kleiner geworden, en ook hun macht toegenomen.